

ענין ג – יסורים ממרקים עוונותיו של אדם

בין האימרות הרבות שמקורן מרבינו ההפלאה, ומובאות בספרי תלמידו הגדול החת"ס מבלי שמציין עליהם שם אומרן, ומביאן ללא כל מקור לדבריו, מצאתי פירוש אחד שלעניננו כאן אומר דרשני. החת"ס בתורת משה [פר' משפטים עמ' קיג] ד"ה וכי יכה איש את עין עבדו, כותב וז"ל: הריב"ש מסופק אם התחיל העבד לעשות דברים אשר לא כדת ועי"ז הריב עם אדונו עד שמכח מריבה זו שיחת האדון את שן עבדו או את עינו, אם גם בזה נאמר לחפשי ישלחנו. ויש לפשוט ספק זה ממה שאחז"ל ברכות [ה.]. יסורין ממרקין עוונותיו של אדם ק"ו משן ועין, ומה שן ועין שהיא אחד מאבריו של אדם יוצא בהן לחירות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם לא

אסור תעבדו
לעבדו

כ"ש. ודבר ידוע שעוונותיו גרמו שהקב"ה מביא עלינו יסורין ואנו גרמנו לנו זה, ואעפ"כ למדו ק"ו משן ועין, א"כ מוכח שגם בשן ועין הדין כך שאם העבד התחיל להריב עם אדונו ובא עי"ז ששיחת עינו או הפיל שנו שישלחנו לחפשי. ובוזה יש לפרש הקרא [איוב לא, יגיד] **אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי, ומה אעשה כי יקום אל וכי יפקד מה אשיבנו**, אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי (לא כתיב באריב עמם) כאשר הם מתחילין להריב עמדי, לא אמאס משפטם לשלחם חפשי בהפלת שן ועין, כי מה אעשה כי יקום אל לשלוח יסורין לאמר שממרקין עוונותי, כי אני אני הוא המתחיל והקב"ה ברחמיו מנכה עוונותי ומושיע לי. עב"ל. החת"ס לא מציין שדבריו אלו לא משלו הם, אולם בספרנו כאן בקובץ פנים חדשות מצאנו שני מקורות שמשייכים את כל המובא כאן בחת"ס, לרבו הגדול רבינו ההפלאה. בקובץ כת"י מבנו של רבינו ההפלאה, כתוב וז"ל [לפנינו בפנים חדשות עמ' סד]: **י"ל ד' יודע מחשבות אדם כי המה הבל, אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה ומתורתך תלמדנו [תהלים צד, יא-יב], ר"ל דאמרו חז"ל [ברכות ה.] דכוונת הקרא דילפינן בק"ו משן ועין דיסורים ממרקין עוונותיו של אדם, ולכאורה היה אפשר לדחות דשאני שן ועין שהרב התחיל עם העבד משא"כ בעוונות שאנחנו התחלנו עם הש"י, רק תחלת העבירה היא המחשבה, וכבר כתבתי לעיל דמחשבה זו הכרח מכח ידיעת השי"ת דמחשבה גורר מחשבה, והיינו דקאמר ד' יודע מחשבות אדם, ושפיר אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה ומתורתך תלמדנו.**

ובאופן שלנו מפרש במקום אחר, וז"ל [לפנינו בפנים חדשות עמ' סח]: שמעתי פי' קרא אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי [איוב לא, יגיד], ר"ל אם אומר שכשהם מתחילין בריב עמדי אז אינו יוצא בשן ועין, א"כ גם יסורים אינן ממרקין עון דתו ליכא ק"ו משן ועין [ברכות ה.], דהא אנחנו מתחילין לחטוא נגד הש"י, והיינו דמסיים וכי יפקוד מה אשיבנו, ר"ל דיסורים לא ימרקו העוונות.

כמו"כ מצאנו בכת"י תלמידיו, וז"ל [לפנינו בפנים חדשות עמ' לא]: וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו ושחתה לחפשי ישלחנו [שמות כא, כו]. הנה הפסוק באיוב [לא, יג] אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי ומה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו. יש לבאר המשך הפסוקים. דהנה לכאורה יש לשאול, אם עבד התחיל לריב עם אדונו והפיל לו האדון שן ועין, אם העבד יוצא לחירות או לא. ואמר (הנ"ל) [הה"ג נר"ו] להשיב עי"ז, דאיתא בברכות [דף ה.] יסורין ממרקין עוונותיו של אדם ק"ו משן ועין, מה שן ועין שהן א' מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחירות, יסורין שממרקין כל גופו על אחת כמה וכמה עכל"ה. הנה אין הקב"ה עביד דינא בלא דינא, דבוודאי אם הקב"ה הביא יסורין על האדם אנחנו חטאנו לו ומתחילין בו. ולפ"ז מוכח דאם העבד מתחיל באדון והפיל לו שן ועין ג"כ יוצא לחירות, דאי לאו הכי יש פירכא לק"ו וכו'. והיינו דאמר איוב אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי, אם הם מתחילין בי ואמאס אותן ואין יוצאין לחירות ולפי"ז ליכא למילף ק"ו דיש לו פירכא, והשתא מה אעשה כי יקום אל מה אשיבנו, דאיוב היה מדוכא ביסורין ואפילו בלא דינא. ודוק ממילא.

והנה בספרי רבינו ההפלאה לא הזכיר זה בשום מקום, אבל ראה זה פלא, לאחרונה נדפס ספר עם צילום כתבי יד נדירים בשם "אוצר כתבים" ושם [בעמ' רכז] מביא צילום מתוך ספר "שמע שלמה" למוהר"ר רבי שלמה אלגזי – הספר היה שייך לרבינו ההפלאה, ושם בפרשת וירא, מפרש לפי דרכו את הפסוק באיוב, אם אמאס משפט עבדי – ועל גליון הספר כתב רבינו ההפלאה בהג"ה בכת"י, ובחתימתו, וז"ל: ובשם ה"ה המוכיח שמעתי על פסוק אם אמאס וגו'

דאי' בתשו' א' דעבד יוצא בשן ועין, אם עבד לא טב עבד וגרם בעצמו שהרב הפיל שינו ועינו מהו אי יצא לחירות ע"ש. ואמר ה"ה המוכיח ראיי' מחז"ל דיסורים ממרקים עוונותיו של אדם ק"ו משן ועין דעבד יוצא לחירות, וידוע דהקב"ה דשלח יסורין וודאי אין עבד דינא בלא דינא, וכיון שהוא גרם בעצמו יסורין למה ממרקין עוונותיו של אדם דהא ליכא ק"ו משן ועין. ע"כ אפי' אם התחיל עבד לריב עם רבו ורבו הפיל שינו ועינו אפ"ה יצא לחירות, וז"ש איוב אם אמאס משפט עבדי [ואמתני] בריבם עמדי, ר"ל שהם התחילו לריב עמדי ואמאס המשפט דאינן יוצאין בשן ועין, ולפי"ז ליכא ק"ו משן ועין דיסורין ממרקין עוונותיו של אדם, לכן אמר וכי יפקוד ליום הדין מה אשיבנו. ודוק ודפח"ח.

הק' פינחס במהר"צ הירש זצ"ל

הרי לנו "שמעתי" שמביאו רבינו בשם "המוכיח", אשר ידוע שזה היה כינויו של המוכיח מפולגא, מתלמידי הבעש"ט, ונפטר בשנת תק"ל, ושמועותיו התהלכו בבית מדרשו של המגיד, ובשעת מסירת הדבר לתלמידיו לא אמרו רבינו בשם אומרו.